

14. Прачытайце прыказкі. Вызначце іх тэматыку. Раскрыўце сэнс кожнай прыказкі.

1. Са свайго языка спусціш^Ф — на чужым не зловіш. 2. Што напісана пяром, не возьме і сякера. 3. Хто пытае, той не блудзіць.^{сн} 4. З разумным чалавекам добра і пагаварыць. 5. Слова — вецер, а пісьмо — грунт. 6. Слухай многа, а гавары мала. 7. Менш гавары — больш пачуеш. 8. Чытае як рэпу грызе.

- Раствлумачце правапіс выдзеленых літар.

Зачытайце прыказкі, у якіх гаворыцца пра вуснае маўленне і слуханне, пісьмовае маўленне і чытанне.

Успомніце і прывядзіце ўласныя прыклады прыказак і прымавак, якія маюць адносіны да відаў маўленчай дзейнасці.

16. Прачытайце тэкст. Складзіце яго план. Карыстаючыся планам, перакажыце тэкст.

У аснове сучаснага беларускага пісьма ляжыць кірыліца — старажытная славянская азбука. Яна была складзена ў IX ст. на аснове грэчаскага алфавіта і атрымала шырокае распаўсюджанне на Русі з канца X ст. у сувязі з прыняццем хрысціянства (988 г.). Паступова відазмяняючыся і прыстасоўваючыся да фанетычнай сістэмы старажытнарускай мовы, кірылічны алфавіт на працягу доўгага часу з поспехам абслугоўваў пісьмовыя зносіны ўсходніх славян, а пасля распаду іх адзінства — камунікацыю трох народаў (рускага, беларускага і ўкраінскага).

Побач з кірыліцай у XIX і пачатку XX ст. на Беларусі шырока выкарыстоўвалася лацінка — відазменены варыянт лацінскага алфавіта, які быў прыняты ў польскай мове. Лацінкай, напрыклад, былі надрукаваны творы В. Дуніна-Марцінкевіча, Ф. Багушэвіча, «Мужыцкая праўда» К. Каліноўскага, некаторыя зборнікі выбраных твораў Я. Купалы, Я. Коласа, Цёткі і іншыя публікацыі. У пачатку XX ст. газета «Наша ніва» і выданні суполкі «Загляне сонца і ў наша аконца» друкаваліся і кірыліцай, і прыстасаванай да гукавой сістэмы беларускай мовы лацінкай.

Аднак выкарыстанне дзвюх графічных сістэм ускладняла выдавецкую дзейнасць, звязаную са значнымі матэрыяльнымі выдаткамі, стварала цяжасці ў вывучэнні мовы, перашкаджала натуральнаму развіццю і стабілізацыі вымаўленчых правіл і норм, выпрацоўцы граматычных і арфаграфічных правіл. Узнікла неабходнасць прыняцця адзінага алфавіта. Праведзеная на старонках «Нашай нівы» публічная дыскусія паказала, што большасць чытачоў газеты выказалася на карысць кірыліцы. З 1912 г. «Наша ніва» і большасць беларускіх тэкстаў друкуюцца кірылаўскімі літарамі, больш звыклымі і знаёмымі для беларускага чытача, а лацінка паступова выйшла з актыўнага ўжытку.

Але неабходнасць у перадачы беларускіх слоў лацінскімі літарамі час ад часу ўзнікае і сёння. Напрыклад, калі трэба зрабіць паказальнікі з геаграфічнымі назвамі больш зразумелымі для турыстаў-заможнікаў. Запіс лацінкай у гэтым выпадку ажыццяўляецца ў адпаведнасці з «Інструкцыяй па транслітарацыі* геаграфічных назваў Рэспублікі Беларусь літарамі лацінскага алфавіта» (2007): *Homiel* (Гомель), *Minsk* (Мінск), *Žodzina* (Жодзіна), *Mahilioŭ* (Магілёў), *Dabrynavičy* (Дабрынавічы).

Разгледзьце паказальнік на фотаздымку. Якія з надпісаў зроблены ў адпаведнасці з інструкцыяй? Як вы думаеце, чаму толькі два з іх адпавядаюць інструкцыі?

Чым транслітарацыя адрозніваецца ад перакладу?

Запішыце кірыліцай назвы станцый мінскага метро, прыведзеныя лацінскімі літарамі.

Kupalaŭskaja, Niamiha, Spartyŭnaja, Uručča, Pieršamajskaja, Plošča Pieramohi, Piatrouščyna, Uščod.

18. Прачытайце тэкст. Вызначце яго асноўную думку. Як аўтар абгрунтоўвае яе?

Каб належным чынам весці гутарку, трэба перш за ўсё ўмець слухаць: *Меней гавары, болей ведац.. будз..ш. Слухай многа, а гавар.. мала.*

Народ перасцерагае: да мовы трэба ставіцца ўважліва. Перш чым сказаць, трэба добра падумаць, узважыць кожнае слова. Настойліва гучыць папярэджванне: *Выказанаг.. слова да губы не верн..ш. Слова (не)в..рабей: выпуц..ш — (не)злов..ш. Са свайго языка спуц..ш — на чужым (не)злов..ш.*

Запас бяды не чыніць. Гэтая «нямоўная» прыказка справядлівая. Добра, калі чалавек шмат ведае. Толькі ўмей выбраць, што падыходзіць для гутаркі, умей абмежаваць прадмет размовы, каб весці яе ў патрэбным кірунку.

Зважай на ўмовы гутаркі, ведай, што сказаць: *Усё знай, ды (не)ўсё бай. Многа ведай, ды мала гавары. Трэба знаць, што сказаць. У добрую часіну сказац.., а (у/ў)ліхую памайчац..* (Паводле А. Каўруса).

Пра вуснае ці пісьмовае маўленне гаворыцца ў тэксце?

Запішыце прыказкі, устаўляючы прапушчаныя літары і раскрываючы дужкі. Абгрунтуйце, што кожная з іх мае самастойны змест і выражае закончаную думку.